

ДО ХАРАКТЕРИСТИКИ СИСТЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПРОЦЕДУР У СФЕРІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ

LEGAL REGULATION OF THE IMPLEMENTATION OF ADMINISTRATIVE PROCEDURES IN THE FIELD OF CYBER SECURITY

Николайчик О.С., здобувач

Науково-дослідний інститут публічного права

Актуальність статті полягає в тому, що забезпечення кібербезпеки в державі є вкрай важливим через зростаючу залежність сучасного суспільства від інформаційно-комунікаційних технологій. У цифрову епоху, коли критична інфраструктура держави, включаючи енергетичні системи, транспортні мережі, фінансові установи та урядові органи, значною мірою покладаються на цифрові технології, захист від кіберзагроз стає невід'ємною складовою національної безпеки. Кібератаки можуть мати руйнівні наслідки не лише для окремих організацій чи установ, але й для цілого суспільства, порушуючи його функціонування, дестабілізуючи економіку та знижуючи рівень довіри громадян до державних інституцій. Варто відзначити, що забезпечення кібербезпеки передбачає реалізацію низки процедур, які, переважно, носять адміністративний характер. При цьому слід зазначити, що ефективність практичного втілення у життя останніх напряму залежить від якості та повноти нормативно-правового регулювання. У статті, спираючись на аналіз наукових поглядів вчених, запропоновано авторське визначення поняття «правове регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки». Здійснено аналіз норм чинного законодавства, на основі чого виділено систему нормативно-правових актів, положеннях яких спрямовані на регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки. Надано оцінку системі відповідного регулювання. Зроблено висновок, що на сьогоднішній день система правового регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки складається із ряду нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен із яких регулює певний напрямок досліджуваного питання. При цьому слід зауважити, що незважаючи на значну увагу з боку законодавця та урегульованість досліджуваного питання, у зазначеній сфері залишається чимала кількість проблем. Зокрема: по-перше, невизначені є перелік адміністративних процедур, які реалізуються у відповідній сфері суспільного життя; по-друге, коло та правовий статус суб'єктів, які здійснюють відповідну діяльність є досить розмитим; по-третє, законодавцем недостатньо виписано питання впровадження міжнародних стандартів у цій сфері.

Ключові слова: кібербезпека, адміністративні процедури, правове регулювання, правові принципи, предмет регулювання.

The relevance of the article lies in the fact that ensuring cyber security in the state is extremely important due to the growing dependence of modern society on information and communication technologies. In the digital age, when the nation's critical infrastructure, including energy systems, transportation networks, financial institutions, and government agencies, rely heavily on digital technologies, protecting against cyber threats is becoming an integral part of national security. Cyberattacks can have devastating consequences not only for individual organizations or institutions, but also for the entire society, disrupting its functioning, destabilizing the economy and reducing the level of trust of citizens in state institutions. It is worth noting that ensuring cyber security involves the implementation of a number of procedures, which are mainly of an administrative nature. At the same time, it should be noted that the effectiveness of the practical implementation of the latter directly depends on the quality and completeness of regulatory and legal regulation. In the article, based on the analysis of the scientific views of scientists, the author's definition of the concept of "legal regulation of the implementation of administrative procedures in the field of cyber security" is proposed. An analysis of the norms of the current legislation was carried out, on the basis of which a system of normative legal acts was selected, the provisions of which are aimed at regulating the implementation of administrative procedures in the field of cyber security. An assessment of the system of appropriate regulation is given. It was concluded that today the system of legal regulation of the implementation of administrative procedures in the field of ensuring cyber security consists of a number of normative legal acts of different legal force, each of which regulates a certain direction of the researched issue. At the same time, it should be noted that despite the significant attention of the legislator and the settledness of the investigated issue, a considerable number of problems remain in the specified area. In particular: firstly, the list of administrative procedures implemented in the relevant sphere of public life is uncertain; secondly, the range and legal status of entities that carry out the relevant activity is rather blurred; thirdly, the issue of implementation of international standards in this area has not been sufficiently addressed by the legislator.

Key words: cyber security, administrative procedures, legal regulation, legal principles, subject of regulation.

Постановка проблеми. Забезпечення кібербезпеки в державі є вкрай важливим через зростаючу залежність сучасного суспільства від інформаційно-комунікаційних технологій. У цифрову епоху, коли критична інфраструктура держави, включаючи енергетичні системи, транспортні мережі, фінансові установи та урядові органи, значною мірою покладаються на цифрові технології, захист від кіберзагроз стає невід'ємною складовою національної безпеки. Кібератаки можуть мати руйнівні наслідки не лише для окремих організацій чи установ, але й для цілого суспільства, порушуючи його функціонування, дестабілізуючи економіку та знижуючи рівень довіри громадян до державних інституцій. Варто відзначити, що забезпечення кібербезпеки передбачає реалізацію низки процедур, які, переважно, носять адміністративний характер. При цьому слід зазначити, що ефективність практичного втілення у життя останніх напряму залежить від якості та повноти нормативно-правового регулювання.

Стан дослідження. Зауважимо, що проблема правового регулювання кібербезпеки, та пов'язаних із нею суспільно-правових відносин, сьогодні неодноразово ставала предметом наукових пошуків та розробок. Даному

питанню приділили увагу такі науковці, як: В.С. Веремчук, Л.Ю. Веселова, О.С. Власюк, М.С. Даус, І.В. Діордіца, І.М. Коропатнік, З.І. Книш, Д.Г. Ларін, А.О. Трофименко, Д.О. Хом'яков, О.В. Харитонов, та інші. Втім, незважаючи на значні теоретичні здобутки, у зазначеній сфері залишається чимала кількість проблем, обумовлених недостатньо ефективним правовим регулюванням цієї галузі суспільного життя.

Саме тому метою статті є надати характеристику системі правового регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки.

Виклад основного матеріалу. Починаючи наукове дослідження відзначимо, що термін «регулювання» походить від латинського слова «regulo», що має значення «улаштовую, упорядковую». Сучасні тлумачні словники визначають дане слово таким чином: 1) направляти розвиток, рух чого-небудь з метою упорядкувати, систематизувати; 2) зрівнювати (хід, рух), розміряти, встановлювати в порядку; 3) налагоджувати, створювати умови для нормальної діяльності, функціонування чого-небудь; [1, с.543;2].

В юридичній царині поняття «регулювання» у структурі словосполучення «правове регулювання» відрізня-

ється великим теоретичним навантаженням та складає одну з головних проблем правової науки. Це також відповідний вплив, але особливого типу, порядку організації та значення. В енциклопедичних джерелах, зокрема, Юридичній енциклопедії Ю.С. Шемшученко, правове регулювання охарактеризовано, як один з основних засобів державного впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування в інтересах людини, суспільства і держави. Воно є різновидом соціального регулювання. Предмет правового регулювання – це правові, політичні, економічні та інші суспільні відносини, впорядкувавши яких неможливе без використання норм права. Правове регулювання в Україні забезпечується системою державних органів законодавчої, виконавчої і судової гілок влади, прокуратурою та іншими контролюючими органами [3, с.40-41]. Автори Популярної юридичної енциклопедії розглядають досліджувану категорію, як здійснюваний державою за допомогою всіх юридичних засобів владний вплив на суспільні відносини з метою їх упорядкування, закріплення, охорони й розвитку, а також впливу на поведінку та свідомість громадян шляхом проголошення їх прав та обов'язків, встановлення певних дозволів та заборон, затвердження певних правових актів тощо [4, с.369]. В Словнику юридичних термінів В.П. Марчука правове регулювання тлумачиться, як форма впливу на суспільні відносини, що здійснюються за допомогою правових засобів [5, с.72]. Науковці, у своїй більшості, підтримують позицію викладену в довідниках.

Отже, категорія «правове регулювання» визначає призначення права, як ключового та єдиного регулятора суспільно-правових відносин. В ньому консолідується інформація про порядок практичної дії всієї юридичної системи із упорядкування поведінки суб'єктів відповідних соціальних зв'язків. Зміст правового регулювання становить система нормативно-правових актів, що закріплюють в собі загальнообов'язкові правила та вимоги, вихідні засади (принципи) дії права на відповідні відносини (предмет регулювання), а також інші легальні інструменти.

Таким чином, правове регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки – це здійснюваний за допомогою норм права регулюючий та упорядковуючий вплив на суспільні відносини, які виникають у досліджуваній сфері суспільного життя. Відповідний вплив здійснюється також за рахунок спеціальних юридичних інструментів і спрямований на забезпечення відповідності їх поведінки нормам чинного законодавства.

З огляду на зазначене вище, розглядати нормативно-правові акти у досліджуваній сфері найбільш доцільно в залежності від їх юридичної сили. В даному контексті, перш за все, слід приділити увагу Основному Закону нашої держави. Відмітимо, що прямих згадок про «кібербезпеку» в Конституції України немає. Це пояснюється тим, що Конституція є фундаментальним законом держави і зазвичай містить загальні принципи організації державної влади та забезпечення прав і свобод людини. Однак, Конституція України містить ряд положень, які опосередковано пов'язані з забезпеченням кібербезпеки: 1) Стаття 32: Гарантує право на недоторканність приватного життя, особисту та сімейну таємницю. Це положення є основою для захисту персональних даних громадян у цифровому середовищі; 2) Стаття 34: Забезпечує свободу думки і слова, а також право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб. Це положення визначає правові рамки для використання інформаційних технологій; Стаття 106: Визначає, що захист державної таємниці здійснюється відповідно до закону. Це положення стосується захисту інформації, яка має стратегічне значення для держави. Таким чином, хоча Конституція України не містить прямої згадки про кібербезпеку, вона створює загально-правову

основу для забезпечення цього виду безпеки.

Далі в розрізі представленої проблематики слід вказати міжнародні нормативно-правові акти. Зокрема, Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність від 23.11.2001, відома як Будапештська конвенція, є єдиним юридично обов'язковим міжнародним документом з цього питання; у ній зазначено, що це перша міжнародна угода щодо злочинів, вчинених через Інтернет та інші комп'ютерні мережі, яка стосується зокрема порушень авторських прав, пов'язаного з комп'ютерами шахрайства, дитячої порнографії та порушень мережевої безпеки. Вона також стосується протиправних діянь виражених у формі злущу комп'ютерних мереж та перехоплення даних. Будапештська конвенція служить настановою для будь-якої країни, що розробляє всеохоплююче національне законодавство проти кіберзлочинів, та основою для міжнародного співробітництва між державами-учасницями цієї угоди [6; 7].

Конвенція стала підґрунтям для прийняття на території нашої держави цільового Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» від 05.10.2017 №2163-VIII. Це головний акт зазначеної сфери, який визначає правові та організаційні основи забезпечення захисту життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства та держави, національних інтересів України у кіберпросторі, основні цілі, напрями та принципи державної політики у сфері кібербезпеки, повноваження державних органів, підприємств, установ, організацій, осіб та громадян у цій сфері, основні засади координації їхньої діяльності із забезпечення кібербезпеки [8].

Разом із цим, в контексті досліджуваної проблеми існує окрема правова засада – Закон України «Про адміністративну процедуру», у фокусі якого на відміну від інших юридичних документів знаходяться питання безпосередньої процедурної діяльності. Закон регулює відносини органів виконавчої влади, органів влади Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб, інших суб'єктів, які відповідно до закону уповноважені здійснювати функції публічної адміністрації, з фізичними та юридичними особами щодо розгляду і вирішення адміністративних справ у дусі визначеної Конституцією України демократичної та правової держави та з метою забезпечення права і закону, а також зобов'язання держави забезпечувати і захищати права, свободи чи законні інтереси людини і громадянина [9].

З огляду на вищевказане, нормативно-правове підґрунтя правового регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері кібербезпеки ґрунтується на двох групах правових засад: 1) ті, що визначають правові, організаційні, матеріально-технічні та інші особливості процесу підтримки стану безпечного користування кіберпростором, комунікаційними та технологічними системами; 2) ті, що пояснюють зміст, значення та особливості реалізації безпосередньо адміністративних процедур.

Подібна структура нормативно-правових актів дозволяє вірно упорядковувати суспільно-правові відносини відмежовуючи зв'язки з приводу процедурної діяльності від інших, схожих за змістом, наприклад, відносин кримінального процесуального порядку, які також передбачають різнопланову, широку та систематизовану діяльність публічно-правових організацій. Окрім того, наявність спеціального законодавства дає підстави диференціювати суб'єктів забезпечення кібербезпеки на тих, хто має повноваження адміністративного органу в розумінні Закону України «Про адміністративну процедуру» від 17.02.2022 №2073-IX, та усіх інших.

Зауважений дуалізм також проявляється і в принципах правового регулювання. Згідно до Закону України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» прийняття засад владних повноважень рішень на виконання норм законодавства про кібербезпеку здійснюються

з додержанням принципів: 1) об'єктивності та правової визначеності, максимально можливого застосування національного та міжнародного права щодо повноважень і обов'язків державних органів, підприємств, установ, організацій, громадян у сфері кібербезпеки; 2) забезпечення захисту прав користувачів комунікаційних систем та/або споживачів послуг електронних комунікацій, та/або послуг із захисту інформації, кіберзахисту, у тому числі прав щодо невтручання у приватне життя і захисту персональних даних; 3) прозорості, згідно з яким рішення (заходи) суб'єктів владних повноважень мають бути належним чином обґрунтовані та повідомлені суб'єктам, яких вони стосуються, до набрання ними чинності (їх застосування) тощо [8].

Поряд із цим, при виконанні своїх повноважень суб'єкти забезпечення кібербезпеки, що володіють правом надавати адміністративні процедури, мають враховувати принципи здійснення останніх, до яких відносяться: 1) верховенство права; 2) рівність перед законом; 3) обґрунтованість; 4) безсторонність (неупередженість) адміністративного органу; 5) добросовісність і розсудливість; 6) пропорційність; 7) відкритість; 8) своєчасність і розумний строк; 9) ефективність; 10) презумпція правомірності дій та вимог особи; 11) офіційність; 12) гарантування права особи на участь в адміністративному провадженні; 13) гарантування ефективних засобів правового захисту [9].

Таким чином, предмет правового регулювання – це сукупність суспільно-правових відносин регламентованих та упорядкованих відповідними юридичними засобами та інструментами які виникають між суб'єктами права. Відмінністю предмета правового регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки є незвичайність останнього. Його складають суспільно-правові відносини особливого порядку виникнення, між окремими суб'єктами державної влади та фізичними і юридичними особами, які охоплюються наступне коло питань: 1) реагування уповноважених публічних органів на порушення встановленого порядку роботи із комунікаційними, технологічними системами, використання електронно-обчислювальної (комп'ютерної) техніки, програмного забезпечення та взаємодії в кіберпросторі; 2) забезпечення надійності, правильності, безпечності використання всіма фізичними

та юридичними особами комунікаційних, технологічних систем, комп'ютерних мереж, кіберпростору; 3) здійснення державного регулювання та контролю процесів, пов'язаних із використанням фізичними та юридичними особами кіберпростору, а також порядку обробки інформації в комунікаційних, технологічних системах нормативним вимогам та стандартам безпеки; 4) реалізації прав громадян, інших фізичних та юридичних осіб на безпечне і безперешкодне користування кіберпростором, обмін та обробку інформації в технологічних, комунікаційних системах, за допомогою електронно-обчислювальної техніки (комп'ютерів).

Остання особливість знаходить відображення в правових інструментах, які застосовуються для правового регулювання реалізації адміністративних процедур в сфері кібербезпеки. Зокрема, чинним законодавством передбачено спеціальну форму реалізації процедурної діяльності у вигляді адміністративного акту. Останній стандартизує реалізацію адміністративних процедур в сфері забезпечення кібербезпеки, адже за допомогою встановлення обов'язковості даної форми законодавець показує, яким має бути результат процедурної діяльності. Крім того, обов'язковість прийняття кінцевого документу виступає своєрідною гарантією реалізації мети і завдань підтримки належного рівня кібербезпеки. Видання адміністративного акту – це логічне завершення адміністративної процедури із гарантованим, законним рішенням щодо прав, свобод та інтересів відповідних фізичних та юридичних осіб.

Висновки. Таким чином, проведене наукове дослідження дає змогу констатувати, що на сьогоднішній день система правового регулювання реалізації адміністративних процедур у сфері забезпечення кібербезпеки складається із ряду нормативно-правових актів різної юридичної сили, кожен із яких регулює певний напрямок досліджуваного питання. При цьому слід зауважити, що незважаючи на значну увагу з боку законодавця та урегульованість досліджуваного питання, у зазначеній сфері залишається чимала кількість проблем. Зокрема: по-перше, невизначеним є перелік адміністративних процедур, які реалізуються у відповідній сфері суспільного життя; по-друге, коло та правовий статус суб'єктів, які здійснюють відповідну діяльність є досить розмитим; по-третє, законодавцем недостатньо виписано питання впровадження міжнародних стандартів у цій сфері.

ЛІТЕРАТУРА

1. Словник синонімів української мови : в 2-т. А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головошук та ін. К. : Наукова думка, 1999-2000 . Т.2 . 954 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і гол. ред. В. Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 551 с.
3. Юридична енциклопедія: В 6 т. Редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: «Укр. енцикл.», 1998 Т. 5: П-С. 2003. - 736 с.
4. Популярна юридична енциклопедія. Кол. авт.: В. К. Гіжевський, В. В. Головаченко... В. С. Ковальський (кер.) та ін. К.: Юрінком Інтер, 2002. 528 с.
5. Марчук В.П. Словничок юридичних термінів: навч. посіб. Уклад. В. П. Марчук. К.: МАУП. 2003. 128 с.
6. Шипілов Ю. Правова база української кібербезпеки: загальний огляд і аналіз. Міжнародна фундація виборчих систем. 2021. 35 с.
7. Конвенція про кіберзлочинність: конвенція, міжнародний документ від 23.11.2001. *Офіційний вісник України*. 007. №65. Ст.2535.
8. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: закон від 05.07.2017 №2163-VIII. *Офіційний вісник України*. 2017. №91. Ст.2765.
9. Про адміністративну процедуру: закон від 17.02.2022 №2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2023. №15. Ст.50.